

Dette manuskriptet er publisert som:

Leif Christian Jensen: ' Norsk oljeboring for å hjelpe miljøet: Diskurskooptering som nytt analytisk begrep'

Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift, Vol 26, Nr 3, 2010, s. 185-203.

Den endelige, autoritative versjonen er tilgjengelig på www.idunn.no/ts/nst/2010/03

Norsk oljeboring for å hjelpe miljøet: Diskurskooptering som nytt analytisk begrep

Leif Christian Jensen

(f. 1976), Master i kultur- og samfunnsfag (Tromsø, 2006), Ph.D.-kandidat, Universitetet i Tromsø og forsker, Fridtjof Nansens Institutt

E-post: lcj@fni.no

Sammendrag

I denne artikkelen introduseres begrepet diskurskooptering på bakgrunn av et empirisk fenomen som ble avdekket i en diskursanalyse av den norske petroleumsdebatten rundt utvinning i Barentshavet. 1162 artikler fra fire norske aviser utgitt i perioden mellom desember 2003 og oktober 2005 utgjør det opprinnelige datagrunnlaget for studien. Det empiriske fenomenet dreier seg om hvordan én diskurs [boring for miljøet] i en diskursiv kamp går rett inn i kjernebestanddelen til motdiskursen [nei til boring], snur logikken på hodet og gjør resonnementet til sitt eget. Én diskurs står igjen styrket med et nytt og kraftfullt resonnement, mens den andre diskursen er nærmest tilsvarende svekket, ikke ulikt logikken i et klassisk nullsum-spill: Den «offensive diskursen» er ikke bare styrket isolert sett, men har innkassert en foreløpig «seier» i den diskursive kampen, også relativt i forhold til den andre. Artikkelen trekker på kooptering og koopterende prosesser i Norge for å begrepsfeste fenomenet gjennom å utlede følgende definisjon: Diskurskooptering beskriver hvordan én diskurs trenger inn i kjernen til en motdiskurs, snur denne logikken på hodet slik at det nye resonnementet utgjør en ny komponent som bidrar til å reetablere hegemoni og politisk oppslutning.

Nøkkelord: Barentshavet, diskurskooptering, interdiskursiv, kooptering, nordområdene

Diskurskooptering» som nytt analytisk begrep¹

Siktemålet med denne artikkelen er å bidra til begrepsfesting av et fenomen innenfor såkalt samfunnsorientert diskursanalyse. Min ambisjon er altså først og fremst teoretisk. Samtidig håper jeg, ved å bidra til en ikke altfor omfattende konstruktivistisk, statsvitenskapelig litteratur på norsk, å kunne være med på å vise hvordan konstruktivistiske analyser kan gi fruktbar, komplementær og alternativ innsikt til statsvitenskapelige studier av norsk og internasjonal politikk. Jeg baserer meg på empiri fra to studier om henholdsvis norsk petroleumsdebatte knyttet til utvinning i Barentshavet (Jensen 2006a) og norsk nordområdepolitikk etter årtusenskiftet (Hønneland og Jensen 2008).

¹Jeg vil takke redaksjonen i NST og fagfeller for verdifulle kommentarer og konkrete endringsforslag som i betydelig grad har forbedret artikkelen siden det første utkastet. Jeg vil også rette en spesiell takk til Iver B. Neumann, Marcus Buck og Kjell Lars Berge for viktige innspill og ideer i den innledende fasen av arbeidet med denne artikkelen. En takk også til Forsvarsdepartementet som finansierer prosjektet som også denne artikkelen er et resultat av.

Innenfor sosiologi, og kanskje særlig innenfor organisasjonsteori, har koopterende prosesser blitt sett på som en justeringsmekanisme for en autoritet til å garantere stabilitet når den står overfor en trussel (Selznick 1949; Bertocchi og Spagat 2007). Jeg mener at liknende mekanismer kan vise seg gjeldende og analytisk fruktbare på et mer abstrakt, diskursivt nivå. I denne artikkelen vil jeg trekke på kooptering og koopterende prosesser i Norge for å begrepsfeste det diskursive fenomenet jeg har gitt navnet «boring for miljøet» (Jensen 2006a, 2007) gjennom å utlede en definisjon på det jeg har valgt å kalle «diskurskooptering». Nærmere bestemt vil jeg begrepsfeste et diskursivt fenomen hvor en diskurs [boring for miljøet] i en diskursiv kamp går rett inn i kjernebestanddelen til motstandsdiskursen [nei til boring], snur logikken på hodet og gjør resonnementet til sitt eget. Én diskurs står igjen styrket med et nytt og kraftfullt resonnement, mens den andre diskursen er tilsvarende svekket – ikke ulikt logikken i et klassisk nullsum-spill: Den «offensive diskursen» er ikke bare styrket isolert sett, men har innkassert en foreløpig «seier» i den diskursive kampen, også relativt i forhold til den andre.

For å gjøre det ovenstående mer forståelig og relevant, starter jeg med en presentasjon av diskurs og diskursanalyse som analytisk perspektiv. Deretter følger en gjennomgang av den diskursanalytiske framgangsmåten for studiene. Så følger artikkelens empiriske del, etterfulgt av en introduksjon av kooptering og den norske konteksten. Til slutt forsøker jeg meg med en definisjon av diskurskooptering som analytisk begrep.

Diskursanalyse som analytisk perspektiv

«Diskurs» brukes gjerne ulikt i forskjellige fagtradisjoner – det være seg lingvistikk, antropologi, psykologi, sosiologi, statsvitenskap osv. – samtidig som det også forekommer store forskjeller blant dem som bruker det og definerer det innenfor én og samme fagtradisjon. En diskurs kan forstås som en relativt enhetlig måte å omtale noe på, som reflekterer et sett av innforståtte situasjonsoppfatninger. Vi kan forestille oss at det finnes et sett uuttalte regler for hvordan bestemte typer saker skal presenteres. Komplekse saksforhold blir rammet inn i henhold til disse reglene, gjerne på en forenklet og lett forståelig måte. Diskursanalyse som forskningsstrategi har et spesielt fokus på språket og den konteksten det framkommer i som grunnleggende analyseenheter. Jørgensen og Phillips (1999:9) sier for eksempel at våre måter å ytre oss på ikke bare avspeiler vår omverden, våre identiteter og sosiale relasjoner nøytralt, men spiller også en aktiv rolle i å skape og forandre dem. Diskursanalysens sentrale påstand er at vi som fortolkende subjekter ikke har noen direkte adgang til en reelt eksisterende materie, men at vår adgang til våre ulike virkeligheter alltid går gjennom språket. Selve hovedpoenget er ifølge Neumann (2001:38) å analysere mening som en del av det generelt sosiale der mening dannes. Språket, teksten og ytringene er det man først og fremst ser til, for mens andre sosiale praksiser produserer mening som et biprodukt, er språkets primære oppgave å skape mening. De verbale begrepene og konseptene vi benytter oss av for å beskrive verden, er det som i det hele tatt gjør det mulig for oss å forstå den virkeligheten som omgir oss. Språket danner på denne måten grensene for hva vi kan tenke og uttrykke, og utgjør derfor også et verktøy som gir oss de nødvendige ressursene som beskrivelser av virkeligheten konstrueres ut fra (Ball 1988:15).

Det er særlig én person det er naturlig å forholde seg til når diskurs skal defineres og forstås. Innenfor diskursanalyse vil Michel Foucault og hans verk *The archaeology of knowledge* (1972) være et naturlig utgangspunkt. Han opererer med en relativt vid definisjon av diskurs, hvilket blant annet betyr at uttrykket omfatter mer enn tale, skrift og tekst. Dette i motsetning til for eksempel Fairclough (1995), Gee (2005) og van Dijk (1988) som kan sies å være langt mer tekstnære og «lingvistiske» i sine tilnærminger enn Foucault. For den typen statsvitenskapelige relevante analyser jeg har foretatt, hvor både analyseobjekter (et stort antall tekster) og konklusjoner ligger mer på aggregert nivå enn på enkelttekster og enkelthendelser, er en samfunnsorientert

diskursanalyse som Foucault (1972) tar til orde for, svært hensiktsmessig og velegnet. Foucault (1972) har som utgangspunkt at det finnes et sett regler for hvilke utsagn som blir akseptert som meningsfulle og sanne i en bestemt historisk epoke. Han definerer diskurs på følgende måte:

Vi vil kalle en gruppe av ytringer for diskurs i det omfang de utgår fra den samme diskursive formasjon (...) Diskursen består av et begrenset antall ytringer, som man kan definere mulighetsbetingelsene for (Foucault 1972:117).

I en foucaultdiansk forståelse innebærer diskurser forbud², fordi de gjør det umulig å reise enkelte spørsmål eller argumentere for enkelte saker. De innebærer også ekskluderende systemer, fordi de kun «autoriserer» enkelte personer til å delta i en diskurs. De rommer også former for intern disiplin, som sikrer at en diskursorden³ blir opprettholdt. Endelig finnes det «regler» som gjelder for når og under hvilke forhold det er tillatt eller i det hele tatt relevant å trekke veksler på en gitt diskurs (Hajer 1995:49).

Foucault kan være utfordrende, ikke minst når man skal forsøke å operasjonalisere hans konsepter. Jeg vil i denne artikkelen benytte meg av følgende definisjon av diskurs, som i tillegg til å være helt i tråd med en foucaultdiansk forståelse, er noe mer konkret og derfor også mer operasjonell: «Discourse is an interrelated set of texts, and the practices of their production, dissemination, and reception, which brings an object into being» (Parker 1992:3). Diskurser eksisterer og utøves i mange forskjellige tekster, men hovedpoenget er at diskursen befinner seg «et sted over» de enkelte tekster som utgjør dem. De enkelte tekstene er innenfor en samfunnsorientert diskursforståelse ikke analytisk meningsfulle hver for seg. Det er kun gjennom deres «(...) interconnection with other texts, the different discourses on which they draw, and the nature of their production, dissemination, and consumption that they are made meaningful» (Phillips og Hardy 2002:3–4).

Diskursanalytisk framgangsmåte

Det første skrittet i en diskursanalyse er som i en hvilken som helst annen analyse, å avgrense det som skal studeres (Neumann 2001:55). I mitt tilfelle var det den norske petroleumsdebattens sosiale virkelighet som måtte avgrenses. Denne avgrensningen gjorde jeg ved å se diskurs som et analytisk begrep jeg som forsker legger ned over en liten bit av virkeligheten. Diskurser foreligger altså ikke som klart avgrensede empiriske fenomener. Jeg må selv konstruere dem ut fra mitt datamateriale og arbeid med dem som en form for idealtyper (Jørgensen og Phillips 1999:149; Mathisen 1997:19). Dette betyr naturligvis ikke at man kan kalle hva som helst for en diskurs. Som forsker må jeg også få leseren med på at min avgrensing er rimelig (Jørgensen og Phillips 1999:150). Denne avgrensningen må foretas både i tid og rom. Neumann (2001:57) hevder at man ikke behøver å gå tilbake til «Arilds tid» hver gang man skal gjøre en diskursanalyse. Med dette mener han at skjellsettende, altså bokstavelig talt grensesettende begivenheter, ofte vil kunne brukes pragmatisk.

For denne analysen var den såkalte gjenåpningen av Barentshavet i desember 2003 en slik grensesettende begivenhet. Den norske offentlighetens⁴ engasjement i spørsmålet om petroleumsutvinning blusset for alvor opp igjen i 2003 etter at regjeringen gjenåpnet Barentshavet

²Det er naturligvis viktig å merke seg at forbudsuttrykkene som forekommer i teksten i forbindelse med diskurs og diskursanalyse må forstås i en overført betydning og ikke i juridisk forstand. Reglene og forbudene er å betrakte som normative føringer eller koder som forventes delt av de aktuelle aktørene innenfor et gitt diskursivt felt – eller et såkalt konstitutivt ytre (Laclau og Mouffe 1985:111).

³En diskursorden betegner en gruppe diskurser som opererer innenfor det samme sosiale området (Fairclough 1995).

⁴I denne artikkelen forstås begrepet «offentligheten» som ordskiftet i allmennheten om fellesskapet (forstått vidt) i et samfunn. Begrepet skiller det offentlige fra det private (individet) på den ene siden og staten på den andre. Offentlighetens rolle eller funksjon er å være et sted der borgernes ønsker og meninger kommer til uttrykk.

sør – med unntak av noen få spesielt sårbare områder – i første omgang for leteboring. Gjenåpningen var basert på rapporten *Utredning av konsekvenser av helårig petroleumsvirksomhet i området Lofoten-Barentshavet* (ULB 2003) som ble lagt fram av regjeringen 15. desember 2003. Mine artikkelsøk mener jeg langt på vei bekreftet denne antakelsen fordi antall treff på relevante søkeord i Atekst⁵ skjøt i været etter at det ble klart at Stortinget igjen sanksjonerte prøveboring på norsk side av Barentshavet. Gjenåpningen vekket så å si debatten til liv igjen etter flere års dvale. Datamaterialet strekker seg følgelig fra 01.12.2003 til 04.10.2005. Grunnene til at jeg ikke avsluttet lenge før, var at jeg ønsket å ha med meg debatten i opptakten til Sttingsvalget i september 2005, hvor nordområdene stod høyt på den politiske dagsorden for de fleste partiene. I tillegg mente jeg det ville være interessant å følge debatten også noen uker inn i den rødgrønne perioden når valgkamplofter skulle erstattes med Soria Moria-erklæring og praktisk politikk. Når det gjelder avgrensning i rom, gjorde jeg dette ved å benytte meg av aviser som datagrunnlag. Dette kan vi kalle en institusjonell avgrensning:

Ved å avgrense en diskurs med utgangspunkt i en bestemt samfunnsmessig virksomhet og de institusjonelle rammene rundt denne, gir vi diskursanalysen en tydelig sosial forankring. Vi peker, allerede i utgangspunktet, på de sosiale relasjoner tekstene produseres innenfor – og som tekstene selv er med på å reprodusere (Mathisen 1997:20).

Neumann (2001:50–51) hevder at en opparbeidelse av såkalt kulturell kompetanse er en nødvendig forutsetning for å være i stand til å gjennomføre en god diskursanalyse. Dette betyr i all enkelhet at man trenger en generell kjennskap til det terrenget man begir seg inn i. Den ideelle situasjonen er ifølge Neumann (2001:54–55) at man dekker flest mulige eventualiteter ved å lese så mye som mulig innen så mange skrivegenrer som råd er. Foucault insisterte på sin side at man burde lese alt, studere alt. Det lar seg som vi vet ikke gjøre i praksis, og det vil derfor også i denne studien foreligge en viss risiko for at enkelte relevante tekster ikke er tatt med i betraktningen. Hovedpoenget til Neumann (2001:54–55) er at det er mottagelsen som avgjør, og at det nesten uavhengig av omfanget av en gitt diskurs, vil være slik at et forholdsvis begrenset antall tekster utgjør hovedreferansepunktene. Mye av teksten vil derfor være såkalte re-representasjoner. Man må altså på et tidspunkt med god samvittighet kunne si at man har lest nok, selv om man ikke har lest alt (Neumann 2001:55). Forhåpentligvis representerer de utvalgte sitatene kjernen i avisdebatten og følgelig resten av tekstmaterialet for analyseperioden på en slik måte at jeg har fått med meg det sentrale i diskursen, selv om jeg kun har lest en liten del av det totale antall artikler forstått som hele det norske avisuniverset for analyseperioden.

Offentlige dokumenter og utredninger har også vært med på å danne bakteppe og fungere som korreksjonskilder. Særlig de to offentlige dokumentene *Mot Nord!* (NOU 2003:32) og *Muligheter og utfordringer i Nord* (St.meld. nr. 30 (2004–2005)), har vært nyttige i å danne et bilde av viktige temaer. Disse dokumentene hadde en relativt bred resepsjon i debatten, noe som sa meg at de, om enn på en indirekte måte, spilte en viktig rolle i diskursen. De utgjorde hva Neumann (2001:52, 177) kaller monumenter. I dette ligger det at noen tekster som regel vil peke seg ut som knute- eller forankringspunkter for diskursen. Bredden i avisartiklene har også gjort det mulig å lese mye debattstoff i tillegg til de mer nyhetspregede og refererende artiklene. At jeg i tillegg fulgte mediedebatten over en såpass lang tidsperiode, mener jeg styrker vurderingsgrunnlaget. Videre har jeg i min lesing av offentlige dokumenter funnet ut at de på sine måter, og på flere områder, ofte gjenspeiler avisdebatten, om enn i andre ordelag.

Mitt ærend har ikke vært å komme bak diskursen for å finne ut hva folk «virkelig» mener, eller å finne ut hvordan virkeligheten «egentlig» er bak diskursene. Utgangspunktet i en

⁵Datagrunnlaget for denne artikkelen er hentet fra Atekst. Databasen var på analysetidspunktet en del av firmaet Retriever og eid av Schibstedt. Atekstdatabasen inneholdt et tekstarkiv med 18 aviser, tidsskrifter og telegrambyrå. Disse kildene ble oppdatert daglig, og mer enn 4,7 millioner artikler var søkbare.

diskursanalytisk tilnærming er at vi aldri kan nå virkeligheten utenom diskursene. Derfor er det diskursene i seg selv som utgjør gjenstandene for analyse. Jeg har arbeidet med det som faktisk er blitt skrevet for å undersøke hvilke mønstre det er i utsagnene og hvilke sosiale konsekvenser forskjellige diskursive framstillinger av virkeligheten kan tenkes å få. Siden jeg som forsker alltid innehar en eller annen posisjon i forhold til det jeg undersøker, vil denne posisjonen være med på å bestemme hva jeg kan se, og hva jeg som en konsekvens av det jeg ser, legger fram som resultater. Det vil sannsynligvis alltid finnes andre posisjoner hvor virkeligheten vil se annerledes ut. Hvordan kan jeg da argumentere for at min representasjon av verden er bedre eller riktigere enn andre representasjoner? Filosofisk sett er nok dette problemet uløselig, gitt at man aksepterer det sosialkonstruktivistiske premisset om at det er et vilkår for all viten at min representasjon kun er én representasjon av verden blant mange mulige representasjoner. Dette betyr imidlertid ikke at alle forskningsresultater er like gode. Etterrettelighet, gjennomsiktighet, og teoretisk konsistens, i kombinasjon med en redegjørelse for min posisjon i forhold til diskursen jeg studerer, vil langt på vei kunne bøte på disse grunnlagsproblemene (Jørgensen og Phillips 1999).

Denne studiens «etterprøvbarhet» mener jeg står seg godt i forhold til de fleste andre typer case-studier eller diskursanalyser det er naturlig å sammenlikne med fordi det foreligger nøyaktige angivelser for hvordan det eksakt samme datamaterialet kan framskaffes. Det vil naturligvis være fullt mulig å foreta andre avgrensninger og gi diskursene annet innhold eller andre navn. Jeg har valgt ut mine avgrensninger og betegnelser ut fra en antakelse om at de best representerer de utsnitt av virkeligheten som jeg har ønsket å formidle. Denne antakelsen bygger ikke minst på det store antall avisartikler jeg har gjennomgått, og som jeg altså mener har gitt meg en relativt god forutsetning for å velge ut de mest typiske og relevante sidene ved petroleumsdebatten slik den framsto. Jeg vil også hevde at jeg i all hovedsak har observert de aktuelle diskursene fra utsiden, forhåpentligvis med nok kulturell kompetanse til å forstå dynamikken, men likevel nok på utsiden til at jeg har unngått å bli det antropogene vil kalle «home blind» (Neumann 2008).

Det diskursive fenomenet «boring for miljøet» i den norske petroleumsdebatten ble først beskrevet på bakgrunn av en kvalitativ studie (Jensen 2006a, 2006b, 2007) fra de norske avisene Aftenposten, Dagens Næringsliv, Nordlys og Klassekampen for perioden mellom 01.12.2003 og 04.10.2005. Min tilnærming gikk ut på å starte bredt, for så å stadig snevre inn søket⁶. Denne framgangsmåten valgte jeg først og fremst for å gjøre håndteringen av det omfattende materialet mer oversiktlig og systematisk. Etter å ha foretatt en mengde eksplorerende søk for å komme fram til de mest hensiktsmessige søkestrengene, endte jeg opp med ett hovedsøk som grunnlag for analysen, som i sin tur ble snevret inn for å få en indikasjon på hvordan særlig varianter av søkeordene «Russland» og «miljø» fordelte seg på det totale antallet artikler.

Tendensen i materialet mener jeg ble ytterligere befestet i en nyere studie med et bredere empirisk fokus. Denne studien dreide seg altså om norsk nordområdepolitikk (forstått som norsk

⁶Databasen hadde en relativt avansert og sofistikert søkemotor som gjorde det mulig å oppnå høy grad av presisjon og relevans i treffene, gitt at søkeordene og kombinasjonen av disse var hensiktsmessige. De boolske operatørene AND og OR gir mulighet til å definere søkestrengen slik at resultatene blir mer nøyaktige: AND angir at begge eller alle ordene skal forekomme i artikkelen, mens OR betyr at minst ett av ordene skal forekomme. Operatøren ANDNOT gjør at ordet på venstre side av operatøren skal forekomme i avisartikkelen men ikke ordet på høyre side. Trunkeringstegnet * har jeg benyttet for å få med alle varianter av ordene. For ordet petroleum fikk jeg, ved å skrive petroleum*, for eksempel med petroleumsutvinning, petroleumsforekomster, petroleum, petroleumsdebatt. Det første søket utgjør selve hovedsøket med sine 1162 artikler. Dette er altså mitt opprinnelige, totale datagrunnlag: Søk nummer en: Barentshav* AND (Petroleum* OR Olje* OR Gass*) ga 1162 artikler. Søk nummer to: Barentshav* AND (Petroleum* OR Olje* OR Gass*) AND Russ*) ga 481 artikler. Søk nummer tre: Barentshav* AND (olje* OR gass* OR Petroleum*) AND miljø* ga 578 artikler. Søk nummer fire: Barentshav* AND (olje* OR gass* OR Petroleum*) AND miljø* AND russ* ga 230 artikler. Søk nummer fem: Barentshav* AND (olje* OR gass* OR Petroleum*) AND miljø* ANDNOT russ* ga 348 artikler (Atekst 2005). For en videre redegjørelse av det metodiske grunnlaget, se Jensen (2006:23–34).

utenrikspolitikk i nordområdene) etter årtusenskiftet (Hønneland og Jensen 2008: 122–130). Også her baserte vi oss i hovedsak på mediesøk. Framgangsmåten var den samme som beskrevet over. Vi endte til slutt opp med søkestrengen Nordområde* i Atekst for perioden 01.1.2000 til og med 31.12.2006. Dette søket ga til sammen 3043 artikler fra de samme fire avisene. Sitatene i denne artikkelen er hentet fra denne studien, og representerer slik sett også ny empiri omkring et allerede vitenskapelig omtalt diskursivt fenomen (Jensen 2006a, 2006b, 2007; Hønneland og Jensen 2008; Jensen og Skedsmo 2010).

Boring for miljøet

Utover 1990-tallet bidro særlig utviklingen i Nordvest-Russland til å forme norsk nordområdepolitikk. Det var ikke lenger trusler om væpnet aggresjon som stod øverst på den politiske dagsorden, men det som ble ansett som en stadig økende miljøtrussel i form av atomavfall og forurensende industri på russisk side (Hønneland 2003, 2005: 23). Ikke minst norske medier ga oss forestillinger om «svarte trestumper», «dødsskyer», «et radioaktivt strålehelvete» og utrangerte atomubåter som lå ved kaia i Murmansk som «tikkende bomber». Oppfatningene om «den radioaktive» Kolahalvøya med sitt «månelandskap» eller sine «svarte ørkener» ble etter hvert adoptert av den norske offentligheten representert ved norsk skriftlig media (Jensen 2006b:295).

Mitt poeng er at disse persepsjonene kan se ut til å ha dannet grunnlaget for et mer generelt bilde i den norske offentligheten av Russland som «miljøsinke». Dette mener jeg har vært et viktig premiss i en del av den norske debatten om petroleumsutvinning i Barentshavet (Jensen 2006b:295–296). Innenfor «petroleumsdelen» av norsk nordområdedebatt etter årtusenskiftet er det særlig to forhold som til sammen har hatt en dominerende posisjon i norske, skriftlige medier. For det første dominerer kampen for petroleumsvirksomhet i det foreliggende mediematerialet. Argumentene for et norsk petroleumseventyr i Barentshavet har, ikke overraskende, fått overlegent mest spalteplass. For det andre trer det derimot fram en overraskende, enhetlig og i de samme mediene, nærmest uproblematisert forestilling og enighet om at vi [Norge] må «bore for miljøets skyld». Plottet, narrativet (Czarniawska-Joerges 2004) eller storylinen (Hajer 1995) til «boring for miljøet»-diskursen kan sammenfattes på følgende måte: «Russerne er allerede i gang i Barentshavet. De har en tvilsom innstilling til miljøet. Vi [Norge] må hjelpe dem med å sette riktig miljøstandard i Barentshavet». Det er viktig å påpeke at det verken fra et diskursanalytisk perspektiv eller i forhold til denne artikkelens formål er interessant hvorvidt russerne faktisk har en slett tilnærming til miljøvern eller ikke, men at dette er en representasjon av virkeligheten som i stor grad synes å være tatt for gitt i den norske offentligheten for perioden – representert ved de analyserte avisene. For å vise bredden i «boring for miljøet»-diskursen – men samtidig stringensen i argumentasjonen over tid – bringer jeg et utvalg typiske, kronologisk ordnede tekstutdrag fra datamaterialet⁷:

Dersom Norge signaliserer at fortsatt petroleumssatsing i nordområdene ikke er interessant, gir det både en dårlig næringsstrategi og en dårlig miljøstrategi. Påstanden kom fra Johan Petter Barlindhaug. Han viste til at russerne har påvist gassforekomster langt, langt større enn hele den norske gassproduksjonen til sammen i det enorme Stockmannfeltet [sic.], og at de vil bygge det ut. – Russene har ikke kompetanse på miljøsidene. De er interessert i et samarbeid med vestlige selskaper. Dersom vi sier at nei, dette området er ikke interessant ved å legge lokk på petroleumsvirksomheten i Barentshavet, forteller vi at vi heller ikke er interessante samarbeidspartnere. Det er en farlig miljøstrategi og en dårlig næringsstrategi, sier Barlindhaug til Nordlys. (...) Vi må signalisere at nordområdene er viktige. Jeg frykter at man er på jakt etter et politisk kompromiss, og at dette innebærer at Snøhvit bygges ut, men at det så blir fem års stans i all ny aktivitet. Dette vil være livsfarlig ikke minst i forhold til

⁷Sitatene er gjengitt slik de forelå med sine eventuelle språklige feil eller mangler. Noen av tekststykkene er kuttet ned av plasshensyn. Dette skal ikke ha gått på bekostning av meningsinnholdet som er relevant for denne artikkelen.

den utbygging russerne vil gjøre og som vi har kompetanse til å gjøre mindre miljøfarlig (Nordlys, 7. desember 2001).

Fremfor alt fremstår Stokman-feltet [sic.] som et gigantisk gassfelt bare noen få år inn i fremtiden. Et felt russerne står i startgropa for å bygge ut. (...) Mange spør om det er god norsk miljøpolitikk å legge Barentshavet på norsk side brakk for petroleumsvirksomhet, når vi vet at russerne vil bygge ut sine felt (Nordlys, 24. april 2002).

FNI-direktør Willy Østreng mener også at Snøhvit er et terskelprosjekt som først og fremst bringer petroleumsalderen til Barentshavet. Blant annet kan vi håpe at den store vektlegginga på miljø i forbindelse med Snøhvit-utbygginga smitter over på den russiske oljevirkomheten, sier han (Nordlys, 11. september 2002).

Ikke minst fordi russerne allerede er i gang med utbygging, noe som gjør det umulig å verne området i sin helhet, slik det vil være mulig i Lofoten. Det er faktisk også et reelt argument at Norge ved selv å delta vil kunne være med på å sette høye miljøstandarder, i stedet for å være tilskuer til en oljeutvinning som etter alle solemerker vil bli svært omfattende (Klassekampen, 12. september 2003).

Barentshavet er for lengst åpnet for omfattende petroleumsvirksomhet. Som kjent eier ikke Norge hele Barentshavet alene, og det faktum at Russland vil sette i gang store olje- og gassprosjekter i våre felles havområder, nytter det ikke å lukke øynene for. Av det følger den enkle konklusjon, at Norge kan være med å påvirke hvilke miljøstandarder det skal arbeides etter og hvilken teknologi som skal benyttes i et sårbart havområde eller vi kan la være. At Sp-ledelsen nå ser at Norge må ta et aktivt ansvar for miljøet og de biologiske ressursene i Barentshavet, er meget positivt (Nordlys, 18. september 2004).

Senterpartiets ja til boring i Barentshavet gir Norge muligheten til å ta styringen i regionen, mener Jan Henry T. Olsen. Nå håper han SV følger etter. (...) Boring vil finne sted uansett om Norge vil delta eller ikke i å nyttegjøre seg de muligheter som de enorme petroleumforekomstene i Barentshavet gir, fortsetter han. Olsen mener Norge nå står ved et veivalg: Vil vi sitte i førersetet eller vil vi sitte bak. Han mener det er viktig at Norge er med for å kunne ta kontroll over de miljømessige utfordringene i regionen. Det bør SV ha i tankene. Jeg håper at SV snur og er med på å sette boring i hele Barentshavet på kartet og dermed sikre de miljømessige føringer som Norge ønsker å legge på aktiviteten i Barentshavet (Nordlys, 20. september 2004).

Realiteten er at Russland i samarbeid med internasjonale selskaper står klar til å hente ut sin del av oljen og gassen fra vårt nære nabolag, Stokkmannfeltet. Olje- og gassutvinningen i nordområdene er allerede i gang. Det er viktig at Norge med vår teknologi og vår erfaring fra boring i nordlige områder både kan være med på dette industrielle eventyret, og at vi kan være med på å bidra med vår anerkjente miljøteknologi (Eva M. Nielsen, stortingsrepresentant for Ap, i Nordlys, 14. april 2005).

Russerne kan når de vil. De var de første i verdensrommet, de har laget verdens raskeste jagerfly, verdens største atombombe etc. Russene har også vist at de mange ganger ikke tar hensyn. De russiske miljøsyndene er mange. Vi kan nevne ødeleggelsen av Aralsjøen, nikkilverkene, de utallige utrangerte atomubåtene som ligger og går i oppløsning i Murmansk og derved truer alt liv i Barentshavet. Bilder fra oljefeltene i Baku er også talende. Oljerigger med en sjø av oljesøl rundt. Ingen tror at russerne har tenkt å gjøre det samme i Barentshavet som i Baku, men man vet ikke når grådighet og uvitenhet på sitt verste

slipper til. Alle er enige i at vi skal ha ren oljeindustri. Det var tull å slippe ut 1500 liter hydraulisk olje. Det kan unngås. Fiskeindustrien er heller ikke ren. Ingen har noen gang sett en fiskebåt levere brukt hydraulikkolje eller motorolje på land. Jeg håper norsk teknologi og kunnskap slippes til i det verdifulle Barentshavet og viser vei for russerne. Blir det slik at vi blir stående og se på at russerne griser til Barentshavet på grunn av politisk rot, ville det være triste greier (Jon Herud i Aftenposten, 11. mai 2005).

Det mest spesielle med «boring for miljøet»-diskursen er at den på mange måter framstår som en miljødiskurs⁸, men med motsatt fortegn. Logikken ser først og fremst ut til å være at vi ikke burde avstå fra petroleumsutvinning i Barentshavet for å skåne miljøet, men tvert imot komme raskt i gang for å hjelpe russerne med å bedrive miljøvennlig aktivitet. Et viktig premiss for denne delen av petroleumsdebatten må derfor være at russerne raskt kommer i gang med utvinning på sin side, uavhengig av norsk deltakelse. Et annet viktig premiss for diskursen synes å være at Russland verken har evne eller vilje til å drive offshore petroleumsaktivitet etter adekvate miljøstandarder.

Etter mitt syn er denne diskursen interessant på flere måter. For det første er påstanden om at vi må komme i gang med boring for å redde miljøet i seg selv oppsiktsvekkende, og ikke umiddelbart forståelig med mindre man trekker på noen allerede etablerte oppfatninger i den norske offentligheten om Russland og landets forhold til miljøet. For det andre har altså en diskurs *for* norsk petroleumsutvinning i Barentshavet beveget seg helt inn i kjernen av et av miljødiskursens nøkkelpremisser og utfordret dets gyldighet ved så å si å sette resonnementet på hodet. Med «boring for miljøet»-logikk er det nærliggende å anse norsk deltakelse som en vinn-vinn situasjon: Ved å starte petroleumsutvinning i Barentshavet hjelper vi både russerne og miljøet, i tillegg til å tjene gode penger. Miljøargumentene ser altså ut til å ha fått fotfeste og resonans som begrunnelse for hvorfor Norge så raskt som mulig bør komme i gang med offshore petroleumsaktivitet i Barentshavet.

Denne diskursen har nærmest spilt motdiskursen av banen ved å overta miljøresonnementet slik at det etter hvert utgjorde et sentralt premiss for boring. Å bruke miljøhensyn som argument for hvorfor det er viktig at vi kommer raskest mulig i gang med petroleumsutvinning i Barentshavet er altså kun mulig og forståelig dersom det eksisterer en relativt bred, generell og uproblematisk oppfatning av Russland som en miljøsynke. Det som gjør det til noe mer enn et planlagt retorisk grep fra en håndfull rasjonelle aktører med full oversikt er nettopp omfanget i tid og rom. Her dreier det seg om framveksten av en diskurs som trekker på identiteter og kollektive forståelser som virker å være dypt forankret i en form for felles norsk mentalitet som smaker av «det er typisk norsk å være god», og ditto «typisk russisk å være dårlig». Boring for miljøet ga gjenklang i de allerede etablerte oppfatningene om Russland og miljøet. Disse sier at russerne og miljøvern i nord er en kombinasjon som ikke er til å stole på. I den norske petroleumsdebatten er det ikke vanskelig å identifisere Norge som en «miljøvennlig problemløser med verdens beste teknologi», mens russerne som regel innehar rollen som «et fattig, miljøskadet land med en stor appetitt på kapital» (Hønneland og Jensen 2008). «Boring for miljøet»-diskursen inneholder noe som minner om et snedig og kraftfullt retorisk grep som marginaliserte motstanderdiskursen. Diskursen «kuppet» rett og slett miljøargumentet – selve bærebjelken i verne-diskursen – og presenterte det som god miljøpolitikk å bore på norsk sokkel i Barentshavet.

Men hvorfor er det nødvendig med en ytterligere begrepsfesting av dette fenomenet? Jeg kunne naturligvis valgt å presse det inn i en eller annen eksisterende diskursanalytisk kategori, men da ville jeg ha bedrevet det Giovanni Sartori kaller «konseptuell strekking». Slik tøyning av konsepter gjør at vi på mange måter befinner oss godt inne på minste motstands vei når vi fra tid til annen støter på nye empiriske fenomener. Ettersom verden stadig blir større og mindre på samme tid, desto mer tyr vi som akademikere ifølge Sartori til slik konseptuell strekking som fører med seg

⁸For en presentasjon og diskusjon av denne miljødiskursen, se Jensen (2006a), (2006b).

og vil innebære «vage, amorfe konseptualiseringer» (1970:1034). Jeg kunne for eksempel muligens latt Faircloughs (1992, 1995) forståelse av interdiskursivitet dekke mitt fenomen, «boring for miljøet». Han vil hevde at i en konkret diskursiv praksis vil en alltid være nødt til å trekke på tidligere betydningsdannelser for overhodet å kunne gjøre seg forstått. Samtidig er det også slik at det innenfor en diskursiv praksis vil være plass til at noen elementer settes sammen på en ny måte for å anspore forandring, og muligens danne grunnlaget for et diskursivt skifte. Gjennom nye former for artikulering av forskjellige diskurser endres grensene både innenfor en diskursorden og mellom ulike diskursordener. Kreative diskursive praksiser, hvor diskurstyper blandes på en ny og kompleks måte i en ny interdiskursiv blanding, er ifølge Fairclough et tegn på en drivkraft i en gitt diskurs og dermed også en mulig sosial forandring. Motsatt vil de diskursive praksiser som blander diskurser på mer konvensjonelt vis, være et tegn på og en drivkraft i opprettholdelsen av den dominerende diskurs og diskursorden, og følgelig også den gjeldende sosiale praksis (Fairclough 1995).

Når det gjelder «boring for miljøet» og interdiskursivitet, er det mest påfallende og interessant hvordan den trekker på miljødiskursen og blander denne inn i diskursen for boring på en overraskende måte. Dette medfører en ny, diskursiv blanding, som altså ifølge Fairclough vil være et klart tegn på en drivkraft i diskursen, og dermed også mulig sosial forandring. Jeg er ikke i tvil om at «boring for miljøet» passer inn under kategorien «interdiskursivitet», men jeg mener at presisjonsnivået blir for lavt ved å stoppe her, fordi jeg mener det er snakk om en spesiell form for interdiskursivitet i den grad en diskurs styrkes på direkte bekostning av den sentrale bestanddelen til en annen diskurs. Ved å si meg fornøyd med bare å kalle dette interdiskursivitet står jeg i fare for å ende opp med et nettoresultat som resulterer i at det jeg eventuelt ville tjent i utbredelse eller generalitet, ville blitt utliknet av tapene i konnotativ presisjon. Sartori forklarer dette som at «we can cover more – in travelling terms – only by saying less, and by saying less in a far less precise manner» (1970:1035). Det vil jeg forsøke å unngå ved å bruke blant annet den avpolitiserende og koopterte miljøpolitikken i den norske virkeligheten som en slags analytisk analogi.

Kooptering

Begrepet kooptering kan spores tilbake til Robert Michels (1915), men forbindes først og fremst med Philip Selznick (1949). Han benyttet det i en studie av Tennessee Valley Authority (TVA) for å beskrive et forhold mellom myndigheter og grasrotorganisasjoner. Selznick definerer begrepet på følgende måte: «Cooptation is the process of absorbing new elements into the leadership or policydetermining structure of an organization as a means of averting threats to its stability or existence» (1949:13). Kooptering er en prosess for å bringe utenforstående (vanligvis mer ressurssvake) innenfor (vanligvis mer ressurssterke) slik at de utenforståendes synspunkter kan justeres for å havne mer på bølgelengde med den sentrale myndigheten (Chan og Lee 1991:291). Begrepet brukes noe forskjellig i litteraturen, og med varierende grad av presisjon. Meeuwisse og Sunesson tilhører dem som tillegger begrepet flere egenskaper og en høy grad av spesifisitet:

Kooptering innebær att hotfulla element neutraliseras genom att de ges plats i beslutsprocessen, eller offentligt stöd i olika former. Från statens synpunkt har kooptering den dubbla fördelen att en aura av respektabilitet efter hand överförs från de koopterade delarna till förvaltningen som helhet vilket underlättar förvaltningens auktoritet inom en samhällssektor, samtidigt som det också garanterar myndigheten god tillgång till den koopterade organisationens expertis (1998:177).

En liknende koopteringsforståelse er det for eksempel rimelig å anta at Lars Gulbrandsen legger til grunn når han i en artikkel som handler om miljømerking skriver at «[s]amarbeid med næringsinteresser kan også bety at miljøorganisasjoner blir 'kooptert' i industrivennlige

merkeordninger og brukt av næringen for å legitimere ordningene» (2005:410). Ingerid S. Straume har kommet fram til følgende forståelse:

Kooptering henspiller på en innlemming av opposisjonelle grupper og deres argumentasjon i en institusjon som tilegner seg og dermed ufarliggjør gruppenes kritikk. Jørgensen beskriver kooptering som en strategi, 'hvis rasjonale er nøytralisering av utfordrere, fornyelse av legitimitet, og reetablering av autoritet og politisk oppslutning' (Straume 2001:12; Jørgensen 1997:77 i Straume 2001:12).

Bernt Aardal peker på det han kaller et paradoks: «miljøvernets suksess når det gjelder tilslutning fra partier og brede lag av folket, kan føre til nederlag når det gjelder miljøvern som overordnet hensyn i den fremtidige samfunnsutvikling» (Aardal 1993:10). Han sier videre at miljøvern har blitt kooptert og ufarliggjort, og at verneinteressene er underordnet økonomiske vekstmålsetninger – et spørsmål han hevder vil stå sentralt i den videre miljøpolitiske debatt (Aardal 1993:9). Ingerid S. Straume skriver at:

(...) miljøhensyn nå er blitt diskursivt forenlige med alle andre hensyn: etikk, profitt og egeninteresse osv. Alle aktører er blitt 'grønne' og det 'lønner seg å tenke miljø'. Disse endringene har gjort det vanskelig å trekke opp interesseskiller mellom sivilsamfunn, marked og stat. Premissene for kritikk, debatt og refleksjon er alvorlig svekket ved at alle hensyn tilsynelatende forenes i det markedsøkonomiske paradigmet (Straume 2002).

Denne påstanden finner for en stor del støtte i Dryzek, Downes, Hunold, Schlosberg og Hernes (2003) som blant annet peker på at Norge ved å ha et av de sterkeste korporative systemer svekker miljøorganisasjonene fordi staten aktivt organiserer dem inn i det offentlige slik at de mister frihet og selvstendighet. Den omfavnende, inkluderende staten avradikaliserer og gjør organisasjonene konforme og gjør spillerommet for reell opposisjon svært lite (22–27, 171–174). Resonnementene til Aardal, Straume og Dryzek m.fl. mener jeg også kan kaste lys over sentrale sider ved bakgrunnen for hvordan det ble mulig med «boring for miljøet», og muligens også hvordan diskurskooptering kan synes å ha gode vekstvilkår i Norge innenfor politiske debatter som omhandler ressurs- og miljøfeltet. Men det skal jeg la ligge i denne sammenhengen. Vi har altså sett at forskjellige forfattere legger ulik vekt på aspekter ved kooptering avhengig av akademisk ståsted og formål, og andre igjen benytter begrepet uten å definere det tydelig.

Chans og Lees utdypning av Selznicks definisjon over synes jeg er fruktbar, selv om også den inneholder noe jeg oppfatter at samtlige koopteringsdefinisjoner har felles: nemlig «intensjon» og «full rasjonalitet» i betydningen av en planlagt, styrt handling med et klart siktemål om å kooptere. Dersom jeg leter innenfor kommunikasjons- eller medievitenskapelig litteratur er det, såvidt jeg har kunnet se, uten unntak forutsatt at «persuasion» (O'Keefe 1990), «framing» (Goffman 1974) og annen virkelighetsproduksjon er oversiktlige, planlagte strategiske handlinger med et klart, rasjonelt mål for øyet. For meg er det et hovedpoeng nettopp at diskursen er altfor omfattende både i tid og rom til at det vil være akademisk meningsfullt å skulle snakke om en eller annen form for planlagt, styrt rasjonalitet fra en eller noen få maktpersoner.

Diskurs og makt

Det vil være komplett umulig for en eller flere aktører å skulle bestemme seg for å gjennomføre en «boring for miljøet»-diskurs. Ikke dermed sagt at ingen kan ha ønsket og villet dette på forhånd eller er godt fornøyd med utfallet, men poenget er at ingen kan ha hatt de forutseende evnene og makten til å styre diskursen til det den er blitt. Denne diskursen har, som vi har sett, altså utviklet seg over flere år og har involvert et utall aktører med stor geografisk, demografisk og sosioøkonomisk variasjon. Dette er en viktig grunn til at jeg ikke har valgt å fokusere på de enkelte aktørene – eller subjektposisjonene som Fairclough (1992, 1995) ville kalt dem – men på det

diskursive, aggregerte nivået. Det er diskursen som danner de strukturene og institusjonene individuelle handlinger er innfelt i, og som opprettholdes av individuelle handlinger (Straume 2001:10). På denne måten får vi også en forståelse av det Neumann (2001) kaller maktens relasjoner. Diskursanalyse er i prinsippet en maktanalyse, men med en måte å forstå maktbegrepet som avviker fra en mer tradisjonell statsvitenskapelig maktforståelse (Lindseth 2002). En endimensjonal maktanalyse vil for eksempel se på hvordan A handler for å få B til å gjøre noe han ellers ikke ville ha gjort. Dette vil korrespondere med maktforståelsen som ligger til grunn for samtlige av bidragene om kooptering som er sitert over, og forutsetter en oversikt og en intensjon som det ifølge diskursanalysen vil være et sentralt poeng at i beste fall er kaotisk, eller mest sannsynlig fraværende. Fokuset i et ikke-diskursivt perspektiv vil som regel være på As avgjørelser om noe som angår B, der B yter en eller annen form for motstand mot A. I en slik analyse er det et poeng at B ikke har oversikt over den strukturelle slagside som handlingskonteksten innebærer. I et diskursanalytisk perspektiv er det i tillegg et poeng at heller ikke A altså nødvendigvis har denne oversikten (Neumann 2001:166–169). Og det er dette siste som altså er poenget her: «Boring for miljøet»-diskursen har blitt til – og vokst seg sterk og selvfølgelig over tid – uten at noen har kunnet sitte med en oversikt på forhånd over dens tilblivelse, utbredelse og ikke minst innflytelse.

Diskurskooptering

Avslutningsvis vil jeg, inspirert av «boring for miljøet»-diskursen, lansere følgende tentative definisjon på hvilke kjernekomponenter et fenomen sannsynligvis må bestå av for å kunne få betegnelsen en «kooptert diskurs»:

Diskurskooptering beskriver hvordan én diskurs trenger inn i kjernen til en motdiskurs, snur denne logikken på hodet slik at det nye resonnementet utgjør en ny komponent som bidrar til å reetablere hegemoni og politisk oppslutning. Én diskurs står igjen styrket med et nytt og kraftfullt resonnement, mens den andre diskursen er nærmest tilsvarende svekket eller nedkjempet.

Med diskurskooptering har jeg introdusert et begrep som i et samfunnsorientert diskursanalytisk perspektiv beskriver noe nytt og noe mer på en mer presis måte. Konkret mener jeg å ha identifisert og begrepsfestet en spesiell form for interdiskursivitet. Analytisk er dette noe som potensielt kan avdekke kraftfulle diskursive prosesser og på et mer teoretisk nivå samtidig demonstrere hvordan makten befinner seg i selve diskursen (Foucault 1972) utenfor én enkelt, eller noen få aktørers kontroll og oversikt. Hvor langt man kan bevege seg oppover på abstraksjonsstigen (Sartori 1970:1040) eller generalitetsstigen (Collier og Mahon 1993:846) ligger utenfor denne artikkelens rammer å besvare. Dette ikke minst fordi det er empiriske spørsmål som må avdekkes i andre studier.

Siden min kulturelle kompetanse kretser mest rundt temaer som omhandler sikkerhets-, ressurs- og miljøspørsmål i Norge, begrenser foreløpig min utvikling og anvendelse av begrepet seg til tematikk som omhandler dette. Her vil jeg oppfordre andre diskursanalytikere til å ta begrepet, gjerne tilpasse og utvikle det, og anvende det på egen empiri for å se i hvilken grad det er teoretisk og metodisk fruktbart for å avdekke og beskrive viktige diskursive prosesser.

Litteratur

- Ball, Terence (1988) *Transforming political discourse: political theory and critical conceptual history*. Oxford: Blackwell.
- Bertocchi, Graziella og Michael Spagat (2007) «The politics of Co-optation» *Journal of Comparative Economics*, 29 (4): 591–607.

- Chan, Joseph Man og Chin-Chuan Lee (1991) «Power Change, Co-Optation, Accommodation: Xinhua and the Press in Transitional Hong Kong» *The China Quarterly*, 126: 290–312.
- Collier, David og James E. Mahon Jr. (1993) «Conceptual ‘Stretching’ Revisited: Adapting Categories in Comparative Analysis» *The American Political Science Review*, 87 (4): 845–855.
- Czarniawska-Joerges, Barbara (2004) *Narratives in social science research. Introducing qualitative methods*. London: Sage.
- Dryzek, John S., David Downes, Christian Hunold, David Schlosberg, og Hans-Kristian Hernes (2003) *Green states and social movements: environmentalism in the United States, United Kingdom, Germany, and Norway*. Oxford: Oxford University Press.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1995) *Media discourse*. London: Edvard Arnold.
- Foucault, Michel (1972) *The Archaeology of Knowledge* [1969]. London: Routledge. Originalutgave. *L'Archéologie du Savoir*. Paris: Gallimard.
- Gee, James Paul (2005) *An introduction to discourse analysis: theory and method*. 2. utg. New York: Routledge.
- Goffman, Erving (1974) *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Harper torchbooks. New York: Harper & Row.
- Gulbrandsen, Lars (2005) «Miljømerking og bærekraftig fiskeri- og skogforvaltning» *Internasjonal Politikk*, 63 (4): 395–420.
- Hajer, Maarten A. (1995) *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process*. Oxford: Clarendon Press.
- Hønneland, Geir (2003) *Russia and the West: environmental co-operation and conflict*. *Routledge research in environmental politics: 3*. London: Routledge.
- Hønneland, Geir (2005) *Barentsbrytninger: norsk nordområdepolitikk etter den kalde krigen*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Hønneland, Geir og Leif Christian Jensen (2008) *Den nye nordområdepolitikken: Barentsbilder etter årtusenskiftet. Nordområdepolitikk: 2*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jensen, Leif Christian (2006a) «Boring for miljøet»: *Russland og miljø i den norske Petroleumsdiskursen. FNI-rapport*. Lysaker: Fridtjof Nansens Institutt.
- Jensen, Leif Christian (2006b) «Boring som miljøargument? Norske petroleumsdiskurser i nordområdene» *Internasjonal Politikk*, 64 (3): 295–309.
- Jensen, Leif Christian (2007) «Petroleum discourse in the European Arctic: The Norwegian case» *Polar Record*, 43 (226): 247–254.
- Jensen, Leif Christian og Pål Skedsmo (2010) [Under publisering]. «Approaching the North: Norwegian and Russian Foreign Policy Discourses on the European Arctic» *Polar Research*.
- Jørgensen, Jan (1997) «Makt, motmakt og miljø» i Ann Nilsen (red.) *Miljøsociologi*. Oslo: Pax Forlag.
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Laclau, Ernesto og Chantal Mouffe (1985) *Hegemony & socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Lindseth, Gard (2002) *På vei mot bærekraftig utvikling? En diskursanalyse av Lier og Åls arbeid med Lokal Agenda 21*. Rapport / ProSus: nr. 4/02. Oslo: ProSus.
- Mathisen, Werner Christie (1997) *Diskursanalyse for statsvitere: hva, hvorfor og hvordan*. *Forskningsnotat*. Oslo: Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Meeuwisse, Anna og Sune Sunesson (1998) «Frivilliga organisationer, socialt arbete och expertis». *Socialvetenskaplig tidskrift*, 5 (2–3): 172–193.
- Michels, Robert (1915) *Political parties: a sociological study of the oligarchical tendencies of modern democracies*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Neumann, Iver B. (2001) *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Neumann, Iver B. (2008) «Discourse Analysis» i Audie Klotz og Deepa Prakash (red.) *Qualitative Methods in International Relations. A Pluralist Guide*. Houndmills: Palgrave Macmillan: 61–77.
- NOU 2003:32 *Mot nord! Utfordringer og muligheter i nordområdene*. Utenriksdepartementet. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

- O'Keefe, Daniel J. (1990) *Persuasion: theory and research. Current communication: An Advanced Text Series: Volume 2*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Parker, Ian (1992) *Discourse dynamics: Critical analysis for social and individual psychology*. London: Routledge.
- Phillips, Nelson og Cynthia Hardy (2002) *Discourse analysis: investigating processes of social construction. Qualitative research methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Sartori, Giovanni (1970) «Concept Misinformation in Comparative Politics» *The American Political Science Review*, 64 (4): 1033–1053.
- Selznick, Philip (1949) *TVA and the grass roots: a study in the sociology of formal organization*. Berkeley: University of California.
- St.meld. nr. 30 (2004–2005) *Muligheter og utfordringer i nord*. Utenriksdepartementet.
- Straume, Ingerid S. (2001) *Miljøspørsmål som samfunnsproblem: Lokal Agenda 21 og politisering av offentligheten*. Rapport/ProSus. Oslo: ProSus.
- Straume, Ingerid S. (2002) «Den avpolitiserende miljøpolitikken» *Samtiden*. Hentet 25.11.2009 fra: http://www.samtiden.no/02_2/art2.html.
- ULB (2003) *Utredning av konsekvenser av helårig petroleumsvirksomhet i området Lofoten–Barentshavet. Sammendragsrapport juli 2003*. Tilgjengelig fra www.oed.no/.
- van Dijk, Teun A. (1988) *News as discourse. Communication*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Aardal, Bernt (1993) *Energi og miljø: nye stridsspørsmål i møte med gamle strukturer. Rapport/Institutt for samfunnsforskning*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.